

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, доктору педагогічних наук, проф. В.К.Майбороді, 01014, Київ, Бастіонна, 9

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, **Зайченка Івана Васильовича**, професора кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, про дисертацію **Давиденко Ганни Віталіївни “Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу”**, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки є навчання й виховання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема й осіб з інвалідністю.

Інклюзивна освіта сьогодні привертає все більше уваги українських науковців, що знаменує перехід від етапу практичної апробації до вироблення загальної методики упровадження інклюзивного навчання осіб з інвалідністю у навчальних закладах різних рівнів освіти. На цьому етапі особливо важливою є увага до інклюзивної проблематики, пошуки оптимальних способів розв’язання ключових проблем підготовки осіб з особливими освітніми потребами: починаючи від опанування базових знань у дошкільному навчальному закладі і завершуючи отриманням вищої освіти. З огляду на таку орієнтованість науково-педагогічних студій аналіз системи інклюзивної освіти європейських країн та перенесення основних її здобутків в українське освітнє середовище є важливим кроком до розв’язання питання доступності вищої освіти для осіб з інвалідністю. Така зміна акценту із пошуків шляхів індивідуалізації та спеціалізації навчання на побудову інтегрованих моделей освітнього процесу аргументована потребою у реформуванні вищої освіти України, побудові ефективної системи підготовки фахівців.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена також тим, що сучасна освітня політика України спрямована на реалізацію провідних демократичних принципів громадянського суспільства. Наслідком такої позиції є значні зрушення в питаннях інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в системі дошкільної та середньої освіти, однак нерозв’язаною залишається проблема навчання студентів з особливими потребами у вищій школі. Саме тому загальнопедагогічні студії, покликані визначити напрямки

подальшого реформування системи освіти, є особливо значущими. Виходячи з цих міркувань, дисертаційне дослідження Ганни Віталіївни Давиденко “Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу” вважаємо актуальним і своєчасним.

Дисертантка достатньою мірою обґрунтувала актуальність досліджуваної проблеми. Однак, вважаємо, що обґрунтування актуальності було б більш глибоким і повним, якби у тексті дисертації був розкритий внесок зарубіжних педагогів Ф.Амстронга, Б.Барбера, М.Девіса та ін. (с. 9 дисертації) у розробку різноманітних аспектів досліджуваної проблеми, виділивши при цьому питання, які потребують подальшого дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого Г.В.Давиденко, і в цілому не викликають сумніву.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, п'ятьма розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел та додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті й завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Однак, зміст дисертації значно повніший заявленої дослідницької теми, оскільки, в ній розглядаються не лише теоретичні (розділ I) й методичні (розділ II) засади, а й шляхи реалізації інклюзивної парадигми (розділ III) та тенденції моделювання освітнього інклюзивного процесу в університетах країн Європейського Союзу, а також описано досвід Вінницького соціально-економічного інституту ВНЗ “Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна” з упровадження інклюзивної освіти. При цьому зміст окремих пунктів за своєю якістю нерівноцінний, зустрічаються описові, нічим не аргументовані твердження (с. 67-68, 75-77, 174-176, 180-185 та ін.), а п. 2.1 мав би бути значно продуманим і змістовнішим.

Не викликає сумніву мета, завдання, предмет і методи дослідження. Проте об'єкт дослідження ширший задекларованої теми.

Достатньо обґрунтованими є методи дослідження, які обрала дисертантка: *загальнонаукові* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація; *історико-педагогічні* – ретроспективний, історіографічний, структурно-функціональний, пошуково-бібліографічний; *обсерваційні* – анкетування, тестування, інтерв'ювання, пряме й непряме педагогічне спостереження; *математичної статистики*.

Дисертантка приділила належну увагу аналізу понятійно-категоріального апарату свого дослідження (“інклюзія”, “імплементація інклюзії” тощо), однак, таке поняття як “теоретико-методологічні засади” трактує через “тенденції,

принципи і моделі” (с. 9 дисертації, с. 2 автореферату), що видається надто сумнівним.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації розкрито теоретичні й методичні основи, умови впровадження й шляхи реалізації вищої інклюзивної освіти країн Європейського Союзу, а також запропоновано авторську модель впровадження здобутків системи інклюзивного навчання у вищій освіті країн Європейського Союзу у Вінницькому соціально-економічному інституті ВНЗ “Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”.

У науковій новизні дисертантка подає низку положень, які, з її точки зору, удосконалено і які набули подальшого розвитку в дисертації, однак з написано незрозуміло що конкретно і як удосконалено і в чому сутність подальшого розвитку. (с. 16 – 17).

Положення, які сформульовано в дисертації, достатньо обґрунтовані. Однак, дисертантці варто було б користуватися не думками й висновками інших дослідників (переважно російських), а власними, ширше використовуючи джерельну базу дослідження, зокрема, джерела, написані іноземними мовами. Адже, наприклад, із заявлених у списку використаної літератури 96 найменувань іноземними мовами (переважно англійська) посилення у тексті дисертації зроблено лише на 54 джерела. Крім того, у списку літератури наведено низку джерел, які не стосуються, або мало стосуються суті дисертації (7, 14, 23, 32, 38, 47, 89, 95, 108, 123, 132, 163, 182 і 184 повторюються, 221-225, 274, 279 та інші).

Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів дослідження. Практичне значення роботи аргументоване фактом впровадження результатів дослідження у діяльність Вінницького соціально-економічного інституту ВНЗ “Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна” з упровадження інклюзивної освіти, про що йдеться у п'ятому розділі дисертації, і який заслуговує на увагу як науковців, так і інших читачів.

Матеріали дисертації рекомендовані для застосування в системі педагогічної та неперервної освіти, в педагогічних навчальних закладах, фахівцям, які досліджують проблеми інклюзивного навчання та безпосередньо працюють з особами, що мають інвалідність.

Разом із тим, вважаємо:

– не всі країни Європейського Союзу в організації інклюзивного навчання представлені рівнозначно;

– в дисертації варто було б детальніше показати організацію інклюзивного навчання на прикладі хоча б одного чи кількох університетів однієї чи кількох країн Європейського Союзу, що, безсумнівно, сприяло б якості дисертаційного дослідження.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу

взаємопов'язаних дослідницьких методів і відповідній джерельній базі. Одержані дисертанткою результати представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Проте, навряд чи можна погодитися з категоричним твердженням Г.В.Давиденко про те, що “Результати й висновки дисертації не тільки репрезентують повну картину освітнього інклюзивного ландшафту сучасної Європи; ... дозволяють анулювати соціальні й термінологічні стереотипи щодо сегрегованого, обмеженого навчання студентів, які мають інвалідність; закладають основи нової концепції неповносправної особистості, що насправді є особою з особливими освітніми потребами” (с. 360).

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію. Основні положення й результати наукового дослідження висвітлено у 38 наукових працях, більшість з яких опубліковані в Україні, зокрема у Вінниці (11) та Києві (6).

Достатньою мірою здійснена апробація результатів дослідження на 35 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів. Однак, географія апробації для такої надзвичайно важливої дослідницької соціально-педагогічної проблеми є дещо вузькою (Вінниця – 11, Київ – 6, Хмельницький – 2, Житомир – 1, Яворів – 1, Ялта – 1, Бакуріані, Грузія – 1, Єреван, Вірменія – 1, Тель-Авів, Ізраїль – 1, Лодзь, Польща – 1, Новосибірськ, Росія – 1). Виникає питання: А де ж, країни Європейського Союзу? Тим більше, що основні результати були використані в процесі підготовки та успішної реалізації 11 грантових проектів, у тому числі за сприяння посольства США в Україні, Агентства США в Україні з міжнародного розвитку (USAID), за підтримки Британської ради та інших.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а публікації автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на належному науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Проте, в роботі зустрічаються неточності, неаргументовані твердження, а також твердження, які потребують пояснення для рядового читача: “гносеологічна лакуна”, “холі стична парадигма”, “аліментарний компонент”.

Висновок про відповідність дисертації вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”

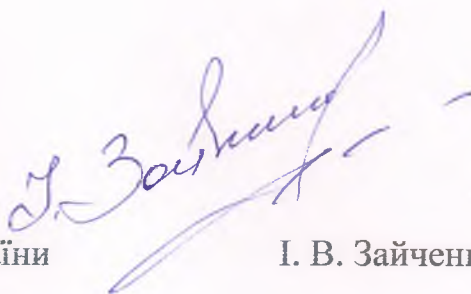
Дисертаційна робота Давиденко Ганни Віталіївни є цілісною, завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й практичне значення для загальної педагогіки. На підставі проведеного дослідження автору вдалося обґрунтувати теоретико-методичні

засади організації інклюзивного навчання в системі вищої освіти країн Європейського Союзу, а також знайти шляхи упровадження авторської моделі ефективного трансферу основних здобутків західноєвропейської системи інклюзивного навчання в систему вищої освіти України.

Дисертаційна робота “Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу” заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (пп. 9, 10, 12 і 13), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Давиденко Ганна Віталіївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри педагогіки
Національного університету
біоресурсів та природокористування України

І. В. Зайченко

Лірише і. В. Зайченко засвірює
Чинні секретар Барановскою О. О.

